

Тема уроку. Зображення призми і побудова її перерізів.

Мета уроку: формування понять переріз, діагональний переріз призми, а також умінь будувати перерізи призми.

Обладнання: моделі призми.

I. Перевірка домашнього завдання

Фронтальне опитування

- 1) Що таке многогранник? Що називається гранями, ребрами, вершинами многогранника?
- 2) Які многогранники називаються опуклими?
- 3) Дайте означення призми.
- 4) Призма має n граней. Який многокутник лежить в її основі?
- 5) Скільки діагоналей можна провести з однієї вершини в трикутній; чотирикутній; n -кутній призмі?
- 6) Скільки плоских кутів у п'ятикутній призмі? Скільки двогранних кутів? Скільки тригранних кутів? (Відповідь. 30; 15; 10.)
- 7) У трикутній призмі із двогранних кутів між бічними гранями два кути дорівнюють 20° і 120° . Знайдіть третій кут.
- 8) Бічне ребро призми дорівнює l і нахилене до площини основи під кутом α . Знайдіть висоту призми.
- 9) Чи існує призма, у якій тільки одне бічне ребро перпендикулярне до площини основи? Відповідь обґрунтуйте.
- 10) Чи існує призма, у якій тільки одна грань перпендикулярна до площини основи? Відповідь обґрунтуйте.

II. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу

Правила зображення призми

Зображення призми зручно починати із зображення однієї із її основ. Треба нагадати учням правила зображення многокутників, які вивчали в 10 класі;

- зображенням трикутника (рівностороннього, рівнобедреного, прямокутного) є довільний трикутник;
- зображенням паралелограма (прямокутника, ромба, квадрата) є довільний паралелограм;
- зображенням трапеції (рівнобічної, прямокутної) є трапеція, у якій відношення довжин основ дорівнює відношенню довжин основ зображуваної трапеції;
- зображенням довільного чотирикутника (не паралелограма і не трапеції) є довільний чотирикутник;
- зображенням правильного шестикутника є шестикутник, у якого три пари протилежних сторін попарно рівні.

Після побудови зображення основи зображають бічні ребра у вигляді паралельних і рівних відрізків і з'єднують послідовно їх вільні кінці.

Слід визначити, що невидимі ребра зображають штриховими лініями. Для більшої наочності рисунка висоту призми, а також бічні ребра призми, які перпендикулярні до основи, будемо зображати "вертикальними

відрізками”.

Виконання вправ

1. Побудуйте чотирикутну призму, в основі якої лежить рівнобічна трапеція з основами 1 і 3 см, а бічні ребра перпендикулярні до основи призми.
2. Побудуйте трикутну призму, у якої бічні ребра не перпендикулярні до площини основи призми. Проведіть висоту призми.
3. Побудуйте трикутну призму, у якій одна із вершин верхньої основи проектується в центр кола, вписаного в нижню основу призми.

Правила побудови перерізів призми

У стереометрії часто доводиться розглядати перерізи тіл, зокрема многогранників, різними площинами.

Перерізом опуклого многогранника є опуклий плоский многокутник.

Його вершини в загальному випадку є точками перетину січної площини з ребрами многогранника, а сторони — відрізками, по яких січна площина перетинає грані многогранника.

Переріз призми площиною, яка проходить через два бічні ребра, які не належать одній грані, називається **діагональним перерізом** призми (рис. 29).

Виконання вправ

1. Скільки діагональних перерізів можна провести в л-кутній призмі ($n > 3$) ?

(Відповідь. $\frac{n(n-3)}{2}$.)

2. Доведіть, що діагональні перерізи призми — паралелограми.
3. Доведіть твердження: якщо діагональні перерізи призми перетинаються, то їх спільний відрізок паралельний бічному ребру.

Способи задання перерізу досить різноманітні, і універсального методу їх побудови не існує. Найбільш ефективними методами є метод слідів і метод внутрішнього проектування. Розглянемо кожний з них.

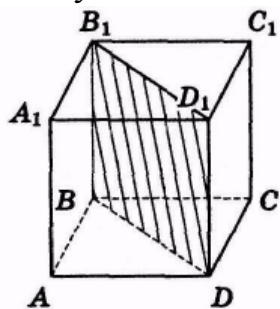

Рис. 29

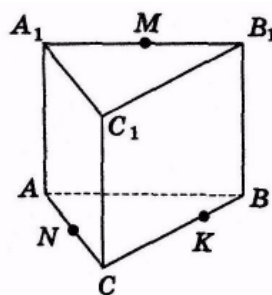

Рис. 30

МЕТОД СЛІДІВ

У загальному випадку площина перерізу має спільну пряму з площиною кожної грані многогранника. Пряму, по якій січна площина перетинає площину якої-небудь грані многогранника, називають слідом січної площини. Зрозуміло, що січна площина має стільки слідів, скільки площин граней вона перетинає.

Суть методу слідів полягає в:

- 1) побудові ліній перетину (сліду) січної площини з площиною грані;

- 2) знаходженні точок перетину січної площини з ребрами многогранника;
- 3) побудові перерізу.

Далі слід розглянути приклади побудови перерізів призми з п. 41 § 5 підручника та розв'язати задачу.

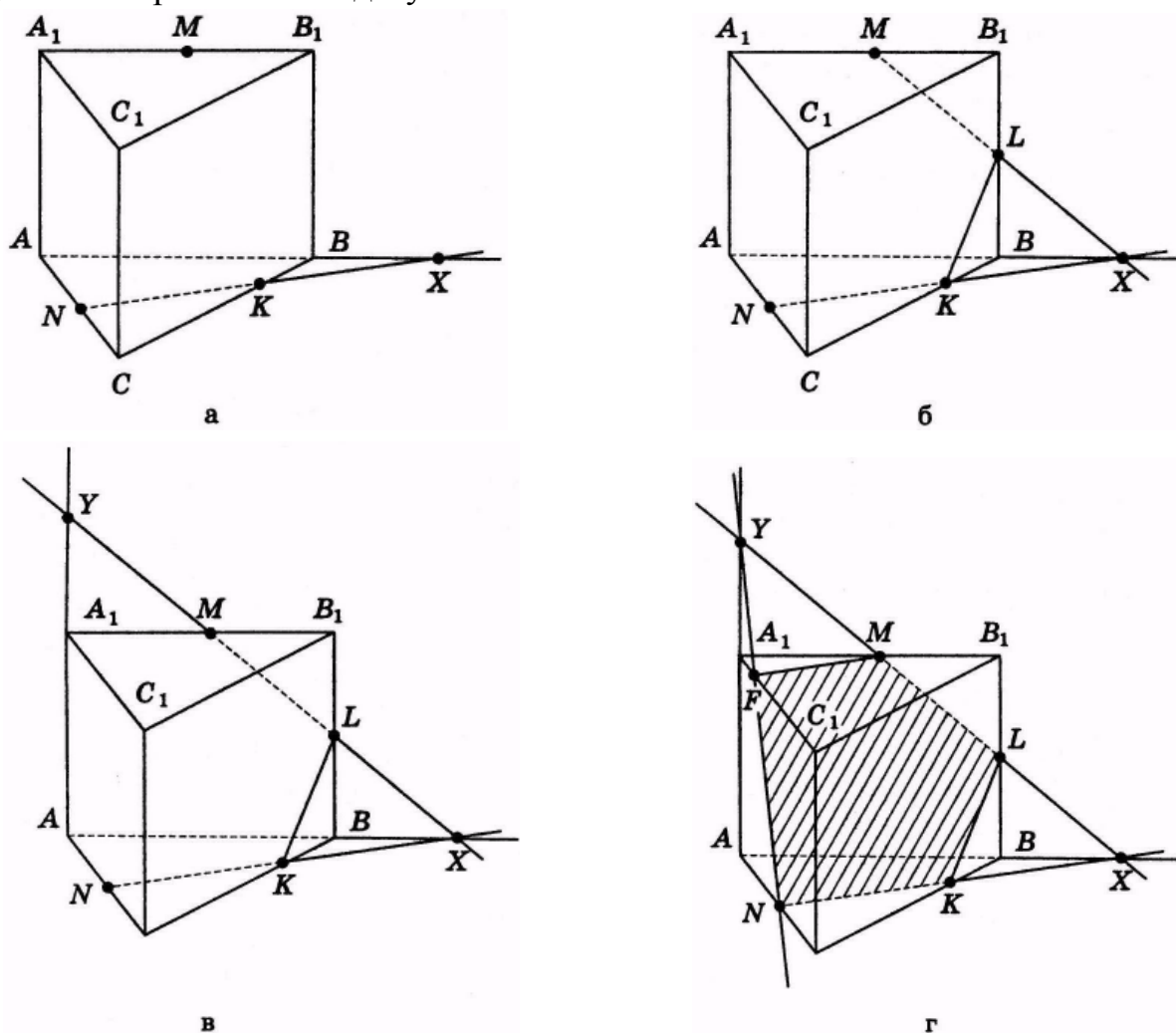

Рис. 31

Задача

Побудуйте переріз трикутної призми площиною, що проходить через три точки K , M і N (рис. 30), які належать відповідно ребрам CB , A_1B_1 і AC .

Розв'язання

NK - слід (MNK) на (ABC) .

Знайдемо точку X перетину прямої NK і прямої AB (рис. 31, а). XM – слід (MNK) на (ABB_1) . Знайдемо точку L перетину прямої MX і ребра BB_1 (рис. 31, б).

Знайдемо точку Y перетину прямої MX і прямої AA_1 (рис. 31, в). YN — слід (MNK) на (ACC_1) . Знайдемо точку F перетину прямої YN і ребра A_1C_1 (рис. 31, г). $NKLMF$ — шуканий переріз.

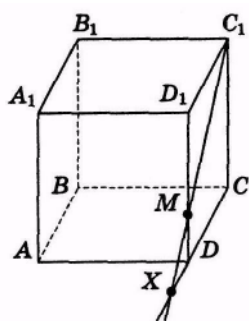

Рис. 32

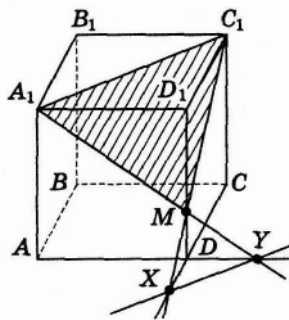

Рис. 33

Розв'язування задач

1. Дано куб $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ і на його ребрі DD_1 точку M . Знайдіть точку перетину прямої $C_1 M$ з площиною основи. (Відповідь. Точка X , рис. 32.)

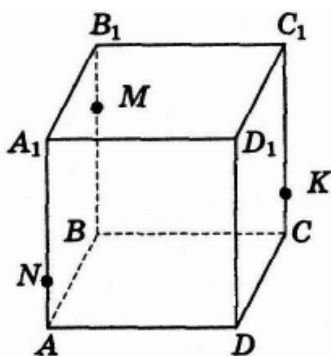

Рис. 34

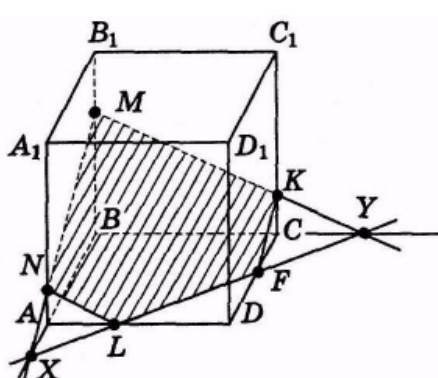

Рис. 35

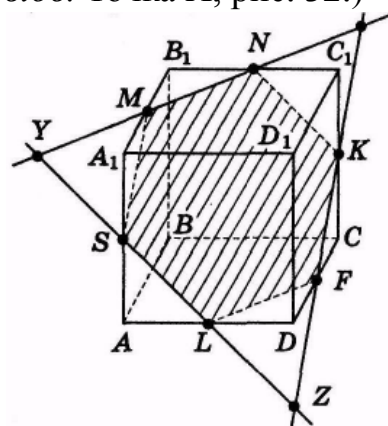

Рис. 36

2. Дано куб $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ і точку $M \in DD_1$. Побудуйте переріз куба площиною, яка проходить через точки A_1, C_1 і M , та знайдіть лінію перетину січної площини з площиною основи куба. (Відповідь. Пряма XY , рис. 33.)
3. Задано чотирикутну призму $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$. Побудуйте переріз призми площиною MNK , де $M \in BB_1, N \in AA_1, K \in CC_1$ (рис. 34). (Відповідь. $NMKFL$ — шуканий переріз, рис. 35.)
4. Побудуйте переріз куба $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ площиною, яка проходить через точки M, N, K — середини ребер $A_1 B_1, B_1 C_1$ і CC_1 відповідно. (Відповідь. $MNKFLS$ — шуканий переріз, рис. 36.)

МЕТОД ВНУТРІШНЬОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Цей метод застосовується при побудові перерізів у тих випадках, коли не зручно знаходити слід січної площини (наприклад, слід одержується дуже далеко від даної фігури). Розглянемо застосування цього методу на прикладі.

Задача

Побудуйте переріз чотирикутної призми площиною, яка проходить через точки M, N, P , які належать її бічним ребрам AA_1, BB_1, CC_1 (рис. 37).

Розв'язання

Спроекуємо точки M, N і P на площину нижньої основи, одержимо точки A, B, C . У чотирикутнику $ABCD$ проведемо діагоналі AC і BD , які

перетинаються в точці O (рис. 38). Через точку O проведемо пряму $OO_1 \parallel BB_1$, яка перетинає MP в точці X . У площині BB_1D_1 проведемо пряму NX , яка перетинає ребро DD_1 в точці Q . $MNPQ$ — шуканий переріз.

Суть методу внутрішнього проектування:

1) проектується дані точки на площину основи, в площині основи будується чотирикутник, у якого три вершини — проекції даних точок, а четверта — одна із вершин основи;

2) у площині перерізу будується прообраз точки перетину діагоналей одержаного чотирикутника;

3) будуються точки перетину січної площини з ребрами.

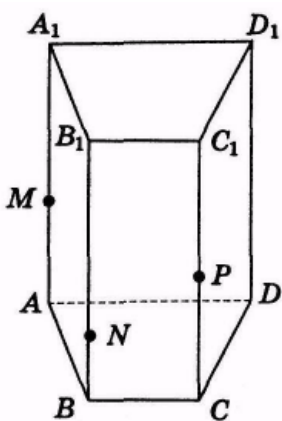

Рис. 37

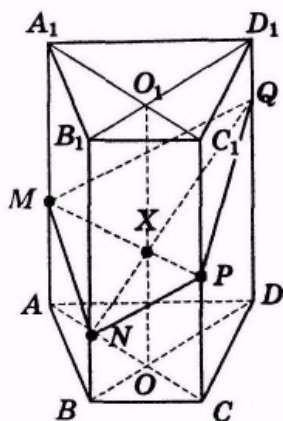

Рис. 38

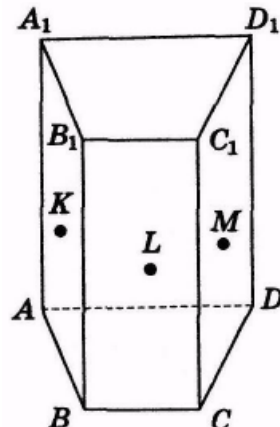

Рис. 39

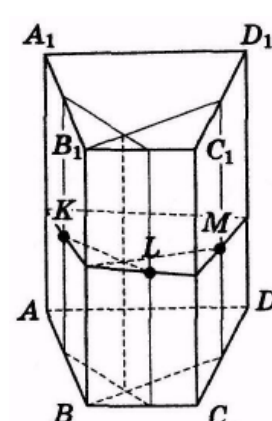

Рис. 40

Задача

Точки K, L, M лежать на різних гранях довільної чотирикутної призми $ABCD A_1 B_1 C_1 D_1$ причому $K \in ABB_1 A_1$, $L \in BCC_1 B_1$, $M \in CDD_1 C_1$. Побудуйте переріз призми площиною KLM (рис. 39). (Відповідь. Рис. 40.)

III. Домашнє завдання

§ 5, п. 41; контрольні запитання № 13—14; задачі №5, 7, 10 (с. 77).

IV. Підведення підсумку уроку

Запитання до класу

- 1) Якою фігурою є діагональний переріз призми? Поясніть, чому.
- 2) Яка фігура є перерізом призми площиною, паралельною основам? Поясніть, чому.
- 3) Які методи побудови перерізів вам відомі? У чому їх суть?